

Risten over sagte ild...

En mundtlig anmeldelse på Teatermuseet
fredag den 7. 8. 09 kl. 10:11:12 af

Niels Vandrefalks roman

TEATERGAL

af Anne Middelboe Christensen

Til lykke med fødselsdagen, Niels.

Til lykke med din debut som romanforfatter.

Og tak for den store ære, som du har vist mig, ved at lade mig være den, der skal riste din roman over sagte ild, som du har skrevet på bogens hjemmeside...

Nu må man heldigvis ikke bruge åben ild her på Teatermuseet. Så meget ved jeg da fra min fortid herinde som kustode. Men...

Niels, din roman er ikke bare en roman.

Teatergal er en erotisk fantasi over teatrets magi.

Den er en faktuel gennemgang af den europæiske teaterhistorie.

Den er en alternativ manual til gymnasiets oldævl.

Den er en meddigtende indleven i shamanisme - og troen på den udvalgte kræfter.

Det er en utraditionel guidebog til Hofteatret - Teatermuseet kan såmænd bare optrykke side 159-160, og så skal gæsterne nok spæne op ad trappen her på Ridebanen.

Og så er din bog din personlige erindringsbog over 45 års vild udvikling inden for dansk teater.

Din bog starter på Stevns, den mellemlander i København, men opnår så sit første klimax i Grækenland. Det næste bliver i Italien - og det egentlige bliver her på Teatermuseet. Jovist, der er altid en mening med galskaben hos denne Vandrefalk.

Niels, din bog er en eksplosion.

Men en eksplosion, der varer i mange, mange timer. For din bog er måske nok til at læse i hængekøjen, som du selv skriver. Men det når at

blive regnvejr adskillige gange i den danske sommer, inden læsningen er ovre.

Jamen, hvorfor det?

Fordi dine 300 sider er så afsindigt mættede. Det tager adskillige dage at læse din bog. Glem alt om en let lille dramakrimi. Det her er en sværvægter. Eller en 'jumbobog', som bugtalerløven Leonardo bemærkede, da denne fødselsdagshyldest begyndte...

Den er ikke inddelt i kapitler, selvfølgelig ikke. Den er inddelt i akter. Tre akter og et hav af scener. 27 i alt. Men det interessante er egentlig, at dens opbygning låner struktur og dramaturgi fra den erotik, som bogen kredser så meget om.

Tro nu ikke, at den bygger op til én kraftudladning og orgasme – og så er det dét. Nej, det ville være alt for enkelt med sådan en maskulin dramaturgi. Her er det den kvindelige erotik og dramaturgi, der hersker – med en uendelighed af klimax'er hele bogen igennem.

Eller som du selv siger det på side 97:

»Thalias evne til en uendelighed af orgasmer er *min* dramaturgi. [...] Den kvindelige dramaturgi giver den sande katharsis!«

Og tak for det!

Men først skal man igennem megen tale.

Næsten alle sætninger er replikker – eller skjulte replikker.

For figurerne i denne roman taler og taler, så man skulle tro, det var løgn. Det er det meste af det også, men det er vel det, der er pointen. At løggen er nødvendig.

Eller som romanens erfarne teatermager Andros formulerer det på side 84:

»Du kan stole på mig, selv om jeg lyver.«

Personligt er jeg ikke tilhænger af biografiske tolkninger af værker.

Jovist, jeg kan da godt se, at H.C. Andersens *Den Grimme Ælling* handlede om ham selv. Men derfra til at bruge biografisk tolkning når som helst, det synes jeg er underligt letkøbt. Et værk skal gerne kunne læses og tolkes og opleves på sine egen præmisser.

Nuvel. Hvad stiller jeg så op med *Teatergal*? Hvordan læser jeg en roman, som ikke blot kan tolkes som en selvbiografisk roman over Niels

Vandrefalk, men som antagelig også er en nøgleroman over 40-50 kendte teatermennesker, levende såvel som døde? Udover altså de fiktive...

Jeg 'læser udenom', gør jeg.

Eller jeg 'lader som om'.

Som anmelder og analytiker bruger jeg nemlig den teknik, som vandrefalken bruger, når den jager sit bytte. Den lader som om, den er en brevdue. Og jeg lader som om, jeg ikke er optaget af at det med nøglepersonerne, men kun af romanen som værk. Hør selv, hvordan vandrefalken beskrives allerede på side 14:

»Vandrefalken har samme vingeslag som en brevdue. En smart måde at camouflere sig på. Med det flugtbillede føler de andre fugle sig sikre. Den slår byttet ved at lægge sig i luften over den udvalgte fugl, klapper vingerne sammen, styrter lodret ned. Med brystbenet rammer den sit bytte i nakken. Derfor hedder dens jagtteknik 'at slå'. Falken 'slår' sit bytte i luften.«

Så som anmelder vil jeg nu lade som om, at jeg ikke bekymrer mig om nøgleromanens konsekvenser. Og så læser jeg ellers med stor fryd om Aristoteles og Thespis og Meyerhold, Brecht, Poul Reumert, John Price, Erik Mørk, Grotowski, Barba, Tennessee Williams, Marlon Brando, Jytte Ailbdstrøm, Anders Fogh Rasmussen, Pia Kjærsgaard... Der mangler bare et navneregister bagest i bogen, men det er jo netop romanens frihed: Vil man finde sig selv i romanen, må man læse den fra ende til anden. Værsgo!

Men entydigt er intet i denne roman. Her er realistiske personer såmænd også fiktive.

Teatergal har en alvidende fortæller.

Både romanens unge figur Falco og den ældre Andros taler i 3. person – altså som var de set udefra. Men samtidig er der også indre syn til deres tanker og ikke mindst til deres erotiske drømme. Og dem ville man vel som læser næppe være foruden...

Fortælleren kender sin historie fra alle vinkler. Og de få *cut* i handlingen fortsættes garanteret med dramatisk virkning sidenhen. Så ét og andet er der vist også lånt fra Hollywood-dramaturgien.

Sprogligt er fortælleren en billedmager.

Det er fint. Men der er knap en sætning, der ikke leger med billeder, så symboler bliver erstattet af metaforer, og metaforer bliver erstattet af

metonymier. For slet ikke at tale om de gængse sammenligninger. Det holder aldrig op.

Da beretningen er kommet til Grækenland, og guder og musen har travlt med at erotisere hinanden på side 88, står der selvfølgelig ikke:

»Jeg knoklede Fanden et øre af.

Nej, der står:

»Jeg knoklede Hades et øre af.«

Og sådan er det hele vejen igennem.

Der er et præg af 'mytomani' over denne roman – der er ikke dén myte, der ikke flyver forbi. Ikaros's drastiske flyvning mod solen, ikke mindst.

Når billedsproget bliver så heftigt, er det antagelig, fordi fortælleren ikke skelner mellem billede og virkelighed. Fordi fiktionen opstår ud fra hvert sekund i virkeligheden. Det er romanens force – og det er samtidig dens splint i foden.

Billedsproget rammer alt. Også det politiske teater og behovet for en retorik, der ikke blot ender som spindoktori, får en billedkommentar på side 96, hvor der er et replikskifte mellem Falco og Andros:

»Falco: Hvad tænker vores revolutionshelt ellers om politikken i dagens Danmark?

Andros: Jeg tænker på retorikken! [...] Jo ... dengang gjorde vore retorikere sig til af, at de mente at have opfundet det, som vi teaterfolk havde vidst i århundreder! Altså, at en figur og en situation skal analyseres, inden man åbner munden. At man skal disponere sit stof. At man skal arbejde med sproget. At man skal lære sin tekst udenad. Og at man skal afbalancere og beherske sin lidenskab i forhold til omstændighederne. Gid de moderne retorikere ville bruge den viden i satirens tjeneste! I stedet for som nu i magthavernes kram!«

Så meget for spin!

Men det kræver sin kvinde at holde læsehastigheden oppe. Og så var det, at man ville ønske, at hr. Vandrefalk samtidig havde udgivet romanen som lydbog, så man kunne høre hans eget næb lægge trykket rigtigt i alle de finurlige ordpåfund.

Men hvad er romanens indre drivkraft?

Tilsyneladende er drivkraften idéen til 'den gode historie': Nemlig den syrede idé at lade en romanfigur gå ind og ud af sin fantasi igennem teaterhistorien fra de gamle grækere og frem, så figuren spejler sig i teatret – og teatret bliver oplevet og levende gennem figuren. Det er romanens essens – og det er romanens vildeste ambition.

De fleste romanforsøg ville nok kløjs i at skulle beskrive den samme person spejlet i mere end 2.000 år. Men altså ikke *Teatergal*. Fordi romanen er skrevet på et enormt historisk kendskab – og en lige så enorm psykologisk vildskab.

Gælder det sålærne på kothurnerne, de græske skuespillersandaler, eller gælder det omsorgssvigt hos førskolebørn? Her står det hele!

Men selv om hovedpersonen i bogen antagelig er den unge skuespillerelev Falco – 'vandrefalken' iført latinsk navnedragt – så er han også at finde i den aldrende skuespilinstruktør Andros og såmænd også i den unge, kvindelige skuespiller Alba.

For i *Teatergals* univers er en mand først en mand, når han indser sine kvindelige sider – og tør leve dem ud.

Der er dømt 'meta' og selvrefleksion overalt.

Romanen er skrevet med så mange meta-lag, at bogens figurer konstant kommenterer både på hinanden og på forfatteren. Indimellem står der endda, at en person godt ved, at han taler for meget. Hvorefter han taler videre... Sådan er der i vandrefalkens land.

Eller som den garvede Andros siger det, efter han er kommet til at give luft for sit raseri på side 106:

»Hele tiden brænder det i mig som en altædende nødvendighed ... at ville dele og dele og dele ... jeg må stadig øve mig i at tænke mig om ...«

Sådan er romanen skrevet: Med en fortælletrang, som er både nænsom og voldsom.

Men måske er romanens egentlige drivkraft at finde på side 136.

Her har den gamle Andros mødt William Kemp, altså William Shakespeares superskuespiller – ham, der dansede Morrisdance. De er i Venedig, de er ude for at spise og ikke mindst for at drikke. Kemp fortæller Andros nogle sandheder – både i rollen som kollegaen og som kritikeren. (Så hvordan vi teaterkritikere egentlig står i forholdet til skuespillerne, det står her.)

Og så lyder selvafsløringen – på bevidst hutle-butle-dansk med accent:

»Vi aldrig nå det. Vi være fata morgana, vi skuefolk skrive i vand. Svanesang, svanesang, se Venedig og død være med dig. William Ruskespir skrive ord, ord, ord, aldrig glemt. William Morrisfeet give ham materiale, succes, succes, succes, altid glemt. Borte tage mig bare bort. Hva' ska' man sige, når man ikke har noget at sku' ha' sagt?«

Altså: Forfatteren er alt i historien – skuespilleren er intet.

Denne overrumplende svada bringer romanens forfatter ind i rampelyset. Fordi drivkraften så tydeligt er at skrive sig til den plads i teaterhistorien, som det ikke er muligt at spille sig til.

Romaner forbliver evigt. Skuespilpræstationer findes kun i det sekund, som de skabes – så opløses de og forsvinder for øjnene af publikum. (I hvert fald hvis de ikke beskrives overvældende præcist af anmeldere...) Og det er ikke mindst ønsket om at ophæve den forsvinding, der lader til at være romanens drivkraft. Med en anvendt pondus, som det antagelig tager en 45 års tid at opbygge...

Men for at opsummere bogens kvaliteter og tvivlsomheder, så vil jeg afslutte med at besvare nogle essentielle spørgsmål:

Hvad det allermærkeligste ved denne temperamentsdirrende bog er?

Det er, at den er så perfekt redigeret og korrekturlæst. Hvis andre har fundet mere end to slagfejl, kysser jeg straks bugtalerens løve.

Hvad det allermest blærede er?

Det er, at det først på side 279 afsløres, hvordan man som skuespiller indtager et klasseværelse, ser børn og lærere i øjnene, udser sig nogle medspillere – og altid finder den skæve dreng, som ikke tror på sig selv. (Først hér afsløres den hemmelighed, der også bærer Niels Vandrefalks forestillinger for børn og unge – senest så imponerende med soloen over *En Landsbydegns Dagbog*. Om det så er i Ballerups ghettoer, så vinder vandrefalken kampen om opmærksomheden hos ukoncentrerede og forsømte børn. Skal jeg hilse og sige fra anmelderen...)

Hvad det allermest overbevisende er?

Det er, at fortælleflowet i romanen ændrer sig, når fortælleren møder modstand. I begyndelsen kører alt i 27. gear. Beskrivelsen af Grækenland og Danmark foregår i heftigste symbolsprog – afsted derudad. Men i mødet med Grønland sættes fortællingen fri. Her får den et naturligt flow: i en organisk, uhæmmet flugt ind i en kultur, der ikke kender den græske hybris.

Hvad det allermest irriterende er?

Det er, at historierne i scenerne virker alt for lange, men at jeg bagefter alligevel ikke ville have undværet nogen af dem.

Hvad det allermest overdrevne er?

Det er, at romanens skuespillere kan digte spontant på rim, så versefødderne passer og spejler og munter sig. Det er for meget!

Hvad den allerværste udnyttelse er?

Det er udnyttelsen af udråbstegnet!!! Hvad har dog det stakkels lille punktum gjort, siden det næsten ikke må lege med ...?

Hvad det allermodigste er?

Det er bogens rå og paradoksale og ucensurerede beskrivelse af Grotowskis fysiske prøvescener hos Odin Teatret. (Den træningsform, som siden har dannet det kropslige grundlag for vandrefalkens eget skuespil.) For i romanen siges alt det, som heller ikke vandrefalken røbede ved det internationale Grotowski-seminar på Odin Teatret i februar i år.

Hvad det allermest markante er?

Det er, at bogen insisterer på at overføre teatrets kropslighed til bogens bogstavverden, så fiktionen virkelig bliver fysisk. At ordene bliver sanselige.

Hvad det mest underdrevne er?

Det er beskrivelsen af et ægteskab og fødslen af en datter på bare 12 linjer...

Hvad det allersmukkeste er?

Det er, at bogen bekræfter et kærlighedsforhold, som balancerer mellem åndeligt fællesskab og erotisk fascination - uden at de to elskende indser det, førend til allersidst i deres liv. Eller i deres drøm. Eller i *hans* drøm...

Hvad det allerskønneste er?

At det er lykkedes forfatteren at skrive den smukkeste erotiske scene om en erfaren dansk machoinstruktør og en ung, kvindelig skuespillerelev i eufori - en aften i mørket på et græsk amfiteater. Her er selveste Odysseus med, bundet til en usynlig mast... Her er vellyst, her er suspense - og her er barsk satire. Og så siger jeg ikke mere. Men det er altså på side 120.

Så kære Niels, kære Falco.

Tak for flyveturen. Tak for alle løgnene. Og jo, jeg stoler allermest på dig, når du lyver...

Og nu ved jeg så også noget nyt om dig: At du har lært at mime Heksen i *Sylfiden*. Sådan kan man blive overrasket. Selv som sylfidebogsforfatter.

Til gengæld fik jeg min intuitive fornemmelse bekræftet: At du er akkurat lige så søgende som 67-årig, som du var som 22-årig.

Og med disse ord håber jeg, at jeg har gjort det klart:

At det godt kan være, at falken 'slår' sit bytte i luften. Men at din roman altså har slået luften ud af mig. Liggende lige her i skødet.

Til lykke!

---

amc